

Gözəl Vasilisa

rus xalq nağılı

rəssam
M. Vlasov

Azərbaycan
Uşaq və Gənclər Nəşriyyatı
Bakı 1981

Biri var idi, biri yoxdu, çox qədim zamanlarda bir ölkədə qoca ilə bir qarı yaşayırdı. Onların Vasilisa adlı bir qızları da vardı. Balaca daxmada günləri çox şən keçirdi. Ancaq günlərin birində bədbəxtlik onların da qapısını döydü. Vasilisanın əziz anası xəstələndi. O hiss elədi ki, ölümü yaxınlaşıb. Vasilisanı yanına çağırdı, ona balaca bir kukla verib dedi:

– Mənə bax, bu kukladan muğayat ol, onu heç kəsə göstərmə. Əgər sənə bir bədbəxtlik üz verib-eləsə, kuklaya yemək ver, ondan məsləhət istə. Kukla yeyib qurtarandan sonra sənin dərdinə bir çarə eləyər, mənim qızım.

Anası Vasilisanı öpüb öldü.

Qoca bir müddət qəm-qüssə elədi, axırda gedib başqa bir arvad aldı. O fikirləşirdi ki, arvad Vasilisaya ana olacaq, ancaq ögey ana çox zalım çıxdı.

Ögey ananın kinli, bədxasiyyət və şiltaq olan iki qızı var idi. Anası onların nazını çəkər, əzizləyər, Vasilisanı isə həmişə gözümçıxdıya salardı. Vasilisanın günü pis keçməyə başladı. Analığı və ögey bacıları onun üstünə qışqırır, danlayır, çox iş gördürürdülər ki, qızcığaz əldən düşsün, ağır iş görməkdən arıqlasın, küləkdən və günəşdən rəngi qaralsın. Elə bütün günü də hey eşidirdin ki:

– Vasilisa, Vaska, Vasilka! Xörəyi bişir, daxmanı sil, süpür, odun gətir, inəkləri sağ. İşdə cəld ol, qaş-qabağını sallama!

Vasilisa da hər şeyi yerinə yetirir, hamıya yarıyır, bütün işlərin öhdəsindən gəlirdi. Günü gündən də gözəlləşirdi. Əsl gözəl olurdu. Elə gözəl ki, nə nağıllarda deyilib, nə də qələmlə yazılıb. Bütün bu işlərdə Vasilisaya kukla kömək edirdi.

Səhər tezdən Vasilisa süd sağər, anbara çəkilib kuklaya süd içirdər və deyərdi:

– Kuklacığım, ye qurtar, mənim dərdimə qulaq as!

Kuklacıq yeyib qurtarar və Vasilisaya təsəlli verərdi.

Onun bütün işlərini də görüb qurtarardı. Qız sərinlikdə oturub çiçək dərərdi. Ləklərin alağı isə artıq təmizlənmiş, su daşınmış, peç qalanmış, kələm də suvarılmış olardı. Kuklacıq ona hələ gündən yanib qaralmağın qabağını alan dərman otunu da göstərərdi. Vasilisa gündəngünə daha da qəşəngləşirdi.

Bir dəfə Vasilisanın atası uzunmüddətli səfərə çıxdı.

Ögey ana qızları ilə daxmada oturmuşdu. Bayırda zülmət qaranlıq idi. Yağış yağır, külək vıyıldaırdı. Payız idi. Daxmanın ətrafı qalın meşə idi, meşədə isə adamları bircə anda aşırən Küpəgiren qarı yaşayırdı.

Ögey ana qızlarını çağırıb hərəsinə bir iş tapşırdı: biri krujeva toxumalı, o biri corab hörməli idi. Vasilisa isə ip əyirməli idi. Ögey ana evdəki işığı söndürdü, yalnız qızların işlədiyi yerdə bir talaşa yandırdı, özü də yıxılıb yatdı.

Qayın talaşası çartıltı ilə yandı, yandı, axırda söndü.

Ögey ananın qızları dedilər:

– İndi nə edək? Bütün evdə işıq yoxdur, bizə isə işləmək lazımdır. İşıq üçün Küpəgirən qarının yanına getmək lazımdır.

– Mən getməyəcəyəm, – deyə böyük qız dilləndi, mən krujeva toxuyuram, qarmaqdan düşən işıq mənə bəsdir.

– Mən də getmirəm, – deyə ortancıl qız dilləndi, mən corab toxuyuram, milin işığı mənə bəsdir.

Qızların ikisi də birdən qışqırdı:

– Vasilisa, Vasilisa, od gətirmək lazımdır! Küpəgirən qarının yanına get!

Vasilisanı itələyib daxmadan bayıra saldılar.

Ətraf qatı qaranlıq, meşə qalın idi, bərk külək əsirdi. Vasilisa ağladı, cibindən kuklanı çıxarıb dedi:

– Əziz kuklam, mənə od gətirmək üçün Küpəgirən qarının yanına göndərilər, o, adamları tutub elə yeyir ki, bircə sümükləri xırçıldayır,

– Eybi yoxdur, – deyə kukla cavab verdi, – sənə heç nə olmaz! Nə qədər ki, mən sənin yanındayam, heç bir bəla görməzsən.

Vasilisa:

– Xeyirli sözün üçün sağ ol, mənim kuklam, – dedi və yola düzəldi.

Meşə hər yandan divar kimi ucalırdı, nə göydə bir ulduz parlayır, nə də ay işıq salırdı. Qız gedə-gedə tir-tir əsir, kuklanı bağrına basırdı.

Birdən onun yanından bir atlı keçdi. Atlı da, mindiyi at da, atın yəhər-yüyəni də ağappaq idi.

Hava işıqlaşmağa başladı.

Qız yenə də yola düzəlib gedir, ayağı büdrəyir, ağaca, kötüyə toxunub ora-burası əzilirdi. Saçları şəhdən islanmış, əlləri buza dönmüşdü.

Birdən qırmızı ata minmiş, qırmızı paltarlı başqa bir atlı çapıb keçdi, atın yəhər-yüyəni də qırmızı idi.

Günəş doğdu. Vasilisanı oxşadı, isindirdi, saçlarının şəhini qurutdu.

Vasilisa bütün günü yol getdi. Axşama yaxın gəlib bir talaya çıxdı. Burada bir daxma gördü. Daxmanın dövrəsinə insan sümüklərindən çəpər çəkilməmişdi. Çəpərin üstünə insan kəllələri qoyulmuşdu. Darvaza yerinə insan ayaqları, cəftə yerinə insan əlləri, qıfıl yerinə iti dişlər qoyulmuşdu.

Qız heyrətindən yerindəcə donub qaldı. Birdən gördü ki, qara ata minmiş, qara paltarlı bir atlı gəlir. Atın yəhər-yüyəni də qara idi. Atlı darvazaya çatan kimi yox oldu. Elə bil yer ayrıldı, atlı yerə girdi.

Axşam düşdü.

Çəpərin üstündəki kəllələrin gözləri alışıb yandı, tala gündüz kimi işıq oldu.

Vasilisa qorxudan titrəməyə başladı. Ayaqları yerindən tərpənmir, onu bu qorxulu yerdən çəkib apara bilmirdi.

Birdən Vasilisa gördü ki, yer tərpənir. Bu, Küpəgirən qarının gəldiyini bildirirdi. O, həvəngin içində oturub uçur, həvəngin dəstəsi ilə qamçılayır, süpürgə ilə də öz izini itirirdi. Darvazaya çatan kimi qışqırmağa başladı:

– Püf-püf-püf, rus iyi gəlir! Burada kim var?

Vasilisa Küpəgirən qarının yanına gəldi, ikiqat əyilib təzim elədi və yazıq-yazıq dedi:

– Mənəm, nənə. Ögey anamın qızları məni oddan ötrü sənənin yanına göndəriblər. . .

– Belə, – deyə Küpəgirən qarı dilləndi, – sənənin analığın mənimlə qohumdur! Mənim yanımda qal, bir az işlə, sonra baxarıq.

Sonra Küpəgirən qarı gur səslə qışqırdı:

– Ey mənim möhkəm qıfıllarım, açılın, mənim gen darvazalarım, aralanın!

Darvazalar aralandı, Küpəgirən qarı içəri girdi. Vasilisa da onun dalınca içəri girdi. Darvazanın ağzında bitən qayın ağacı qızı qam ılamaq istədi. Küpəgirən qarı qışqırdı:

– Ey qayın ağacı, qıza d ym ! Onu mən gətirmişəm.

Qapının ağzında bir it var idi, it qızı qapmaq istədi.

– Ona d ym , – deyə K p kir n qarı dilləndi, – onu mən gətirmişəm.

Dəhlizdə uzanmış xor-xor pişik qızı cırmaqlamaq istədi.

Küpəgirən qarı:

– Ona d ym , xor-xor pişik, onu mən gətirmişəm, – dedi.

– Görürsənmi, Vasilisa, mənim əlimdən qaçıb qurtarmaq o qədər də asan deyil: pişik cırmaqlayar, it qapar, qayın ağacı vurub g z n  t k r, darvaza a ılmaz.

Küpəgirən qarı daxmaya girib taxtın üstündə uzandı.

– Ey, qaraca qız, yemək gətir!

Qaraca qız cəld çıxıb Küpəkirən qarı üçün yemək hazırlamağa başladı: ona bir qazan borş, bir vedrə süd, iyirmi cücə, qırx ördək, bir öküzün yarısı, iki piroq, hədsiz-hesabsız kvas, bal gətirdi. Küpəgirən qarı bunların hamısını yeyib qurtardı, Vasilisaya isə ancaq bir azca çörək qırağı verdi.

Sonra dedi:

– Hə, Vasilisa, bax indi o buğda çuvalını götür, onu arıtlə, qaracadan bircə-bircə təmizlə. Bunu eləyə bilməsən, səni yeyəcəyəm.

Küpəgirən qarı bunu deyib yatdı, xoruldamığa başladı.

Vasilisa çörək qırağını götürüb kuklacığın qabağına qoydu və dedi:

– Mənim kuklam, əzizim, çörəyini ye qurtar, qulaq as, gör mənim dərdim nədir! Küpəgirən qarı mənə ağır bir iş tapşırıb. Məni hədələyib ki, işin hamısını görüb qurtarmasam, məni yeyəcək...

Kukla dedi:

– Sən heç ağlama, qəm çəkmə, yaxşısı budur, uzan yat... Axşamın xeyrindən səhərin şəri yaxşıdır.

Vasilisa yuxuya gedən kimi kukla çığırdı:

– Arıquşları, sərçələr, göyərçinlər, uçub bura gəlin, Vasilisanı dardan qurtarın!

Saysız-hesabsız quş uçub gəldi. Buğdaları arıtlamağa başladılar. Cikkildəşə-cikkildəşə buğdanı çuvala, qaracaları isə çinədanlarına yığdılar. Beləliklə, buğdanı bircə-bircə arıtlayıb, qaracadan təmizlədilər.

İşi təzəcə qurtarmışdılar ki, bir atlı gəlib darvazanın qabağından keçdi: o, ağ ata minmiş, ağ paltar geymişdi. Hava işıqlaşdı.

Küpəgirən qarı yuxudan oyanıb Vasilisadan soruşdu:

– Hə, işi görüb qurtardınmı?

– Hamısı hazırdır, nənə.

Küpəgirən qarı qəzəbləndi, ancaq deməyə bir söz tapmadı.

– Yaxşı, – deyə qarı donquldandı, – mən indi uçub ova gedirəm, sən də, bax bu kisəni götür, içində xaşxaş qarışıq noxud var. hamısını bircə-bircə arıtl, noxudu bir yana, xaşxaşı bir yana ayır. Arıtlaya bilməsən, səni yeyəcəyəm.

Küpəgirən qarı həyəətə çıxdı, fit çaldı, həvəng ilə dəstə diyirlənə-diyirlənə onun yanına gəldi.

Qırmızı atlı çapa-çapa gəlib keçdi. Günəş çıxdı. Küpəgirən qarı həvəngə girib havaya qalxdı, o, həvəngi dəstə ilə qovur, süpürgə ilə izini itirirdi.

Vasilisa çörək qırağını kuklaya yedizdirib dedi:

– Mənə yazığın gəlsin, əziz kuklam! Mənə kömək elə!

Kukla cır səslə çığırdı:

– Bütün çöl, ev, anbar siçanları, hamınız qaçıb bura gəlin!

O qədər siçan gəldi ki, sayı-hesabı yox idi. Bir saatin içində bütün işi görüb qurtardılar.

Axşamçağı qaraca qız süfrə hazırlayıb Küpəgirən qarını gözləməyə başladı. Darvazadan o tərəfdə qara bir atlı

çıpıb keçdi. Qaranlıq düşdü. Kəllələrin gözləri alışıb yandı, ağaclar şaqqıldadı, yarpaqlar xışıldadı.

Küpəgirən qarı gəlib çıxdı.

– Nə oldu, Vasilisa? İş görüb qurtardınmı?

– Hamısı hazırdır, nənə.

Küpəgirən qarı qəzəbləndi, amma deməyə bir söz tapmadı.

– İndi ki, belədir, get yat, mən də uzanıram.

Vasilisa peçin dalına keçdi, Küpəgirən qarının bu sözlərini eşitdi:

– Qaraca qız, peçi qala, od vur, mən duran kimi Vasilisani qızardacağam.

Küpəgirən qarı taxtın üstünə uzandı, dodaqlarını rəfə qoydu, həvəngi üstünə çəkdi, xorultusu bütün meşəyə yayıldı.

Vasilisa ağladı, kuklanı çıxarıb çörək qırağını qabağına qoydu.

– Kuklacan, əzizim, çörəyi ye, mənim dərdimə qulaq as. Küpəgirən qarı məni qızardıb yemək istəyir.

Kukla ona hər şeyi: nə etmək lazım olduğunu, bəladan necə qutarmağı öyrətdi.

Vasilisa özünü qaraca qızın üstünə atdı, ona baş əydi.

– Mənə kömək elə, qaraca qız! Peçi qalamağa tələsmə. Bunun üçün, bax, bu ipək yaylığı sənə verirəm.

Qaraca qız dedi:

– Yaxşı, əzizim, sənə kömək eləyəyəm. Peçi xeyli müddət yandırmaq. Küpəgirən qarının dabanlarını qaşıyaram ki, bərk yatsın. Sən də qaç, Vasilisacan!

– Bəs atlılar məni tutub geri qaytarmazlar?

Qaraca qız dedi:

– Yox, ağ atlı işıqlı gündüz, qırmızı atlı qızıl günəşdir, qara atlı isə qaranlıq gecədir. Onlar sənə toxunmazlar.

Vasilisa dəhlizə yüyürdü. Xor-xor pişik qızın üstünə atıldı, onu cırmaqlamaq istədi. Vasilisa ona bir qoğal tulladı. Pişik qıza toxunmadı.

Vasilisa artırmadan bayıra yüyürdü. Qabağına bir it çıxdı, qızı qapmaq istədi. Vasilisa ona çörək tulladı. İt, qıza dəyməyib onu buraxdı.

Vasilisa qaçıb həyətdən çıxdı. Qayın ağacı onu vurub gözünü çıxarmaq istədi. Vasilisa ağaca bir lent bağladı. Qayın ağacı qıza toxunmadı.

Darvaza örtülmək istədi. Vasilisa onun hənçəmlərini yağladı. Darvaza qızın qarşısında taybatay açıldı.

Vasilisa qaranlıq meşəyə sarı qaçdı. Qara paltarlı atlı çapıb keçdi. Meşəyə zülmət qaranlıq çökdü. Bəs Vasilisa evlərinə odsuz necə gedəcək! Daxmaya odsuz necə girəcək? Axı ögey ana onu öldürər. Kukla burada da Vasilisanın dadına çatdı. Qız kəlləni çəpərin üstündən götürüb bir ağacın başına taxdı.

Vasilisa qaranlıq meşənin içi ilə qaçmağa başladı. Kəllənin gözləri qaranlıq gecəni gündüzə çevirmişdi.

Küpəgirən qarı yuxudan ayıldı, gərnəşdi, tez Vasili-sanın dalınca dəhlizə yüyürdü.

– Xor-xor pişik, qız buradan qaçdı, sən onu cırmaqladınmı?

Xor-xor pişik dedi:

– On ildir sənə xidmət eləyirəm, mənə bircə dəfə də çörək tullamamısan, amma o, mənə qoğal verdi!.. Bax buna görə mən də onu buraxdım.

Küpəgirən qarı həyətdə yüyürdü:

– Mənim vəfalı köpəyim, o sözə baxmayan qızı qapdınmı?

İt cavab verdi:

– Neçə ildir sənə qulluq edirəm, indiyəcən mənə bir sümük də atmamısan, amma o, mənə çörək verdi, buna görə də ona dəymədim.

Küpəgirən qarı cır səslə qışqırdı:

– Mənim qayın ağacım, sən onun gözünü vurub tökdünmü?

Qayın ağacı ona belə cavab verdi:

– On ildir sənin qapında bitmişəm. Heç bir dəfə də budaqlarımı kəndirlə bağlamamısan, amma o qız mənə lent sarıdı. Mən də onu buraxdım.

Küpəgirən qarı darvazaya tərəf yüyürdü.

– Mənim möhkəm darvazam, siz bağlandınız mı, o sözə baxmayan tərs qızı tutub saxladınız mı?

Darvaza dedi:

– Biz neçə ildir sənə xidmət eləyirik. Həncamalarımıza bircə dəfə də su tökməmişən, amma o, bizi yağladı, buna görə də onu buraxdıq.

Küpəgirən qarı qəzəbləndi: iti döyməyə, pişiyi əzişdirməyə, darvazanı sındırmağa, qayın ağacını kəsməyə başladı. Axırda lap yorulub əldən düşdü, taqəti kəsildi. Vasilisanın dalınca getməkdən də əl çəkdi.

Vasilisa da qaçıb evlərinə çatdı.

Evdən işıq gəlmirdi. Ögey bacıları çıxıb onu danlamağa, söyməyə başladılar.

– Niyə belə gec gəldin, de görək od gətirmisənmi? Evimizdə heç bir od davam gətirmir. Nə qədər çaxmaq çaldıq, od çıxmadı ki, çıxmadı. Qonşudan gətirdiyimiz od

da daxmaya çatan kimi söndü. Bəlkə, sən gətirdiyin od sönməyə.

Kəlləni daxmaya gətirdilər, onun gözləri ögey anaya və qızlarına zilləndi, onları yandırır yaxmağa başladı. Onlar gizlənmək istədilər, amma hara qaçırdılarsa, kəllənin gözləri hər yerdə onları izləyirdi.

Şəhərə yaxın ögey ananı və qızlarını yandırır kömürə döndərdi. Vasilisaya isə toxunmadı.

Vasilisa kəlləni torpağa basdırdı, həmin yerdə al-qırmızı bir gül kolu bitdi.

Vasilisa bu evdə qalmaq istəmədi, şəhərə gedib bir qarının yanında yaşamağa başladı. Bir dəfə o, qarıya dedi:

– İşsiz ürəyim yaman sıxılır, nənə, mənə bir az yaxşı kətan lifi al.

Nənə gedib kətan lifi aldı. Vasilisa oturub kətanı əyirməyə başladı. Vasilisa od kimi işə girişdi; iy¹ vıyıldayır, sap qızıl tel kimi nazik çıxırdı. Sonra Vasilisa kətandan parça toxumağa başladı, elə bir nazik parça toxudu ki, sap əvəzinə iynəyə saplamaq olardı.

Vasilisa toxuduğu kətan parçanı yuyub qar kimi ağappaq ağartdı.

Vasilisa dedi:

– Nənə, al bu parçanı apar sat, pulunu da özünə götür.

Nənə parçaya baxıb içini çəkdi.

– Yox, bala, bu parça şahzadədən başqa heç kimə layiq deyil, aparım onun sarayına.

Şahzadə parçaya baxıb heyran qaldı.

– Bunun üçün məndən nə istəyirsən? – deyə soruşdu.

¹ İy – sap əyirən dəzgah

– Belə parçanın qiyməti yoxdur, onu sənə hədiyyə gətirmişəm.

Şahzadə qarıya təşəkkür elədi, ona hədiyyələr verib yola saldı. Şahzadəyə bu parçadan köynək tikdirmək istədilər. Ancaq heç kəs tikə bilmədi: parça çox nazik idi.

Şahzadə qarını çağırıb dedi:

– İndi ki belə gözəl parça toxumusan, ondan köynək də tik.

Qarı cavab verdi:

– Onu toxuyan mən deyiləm, ey şahzadə, Vasilisa adlı bir qızıdır. Onda qoy köynəyi də o özü tixsin.

Qarı evə qayıdıb, hər şeyi Vasilisaya danışdı. Vasilisa köynəyi tikib qurtardı, ona ipəkdən, mirvaridən gözəl naxışlar vurdu. Qarı, köynəyi şahzadənin sarayına gətirdi.

Vasilisa pəncərənin qabağında oturub kargahda¹ tikmə tikirdi. Bir də gördü, şahın nökəri qaça-qaça gəlir. Nökər çatıb Vasilisaya dedi:

¹ Kargah – dəzgah

– Şahzadə səni öz sarayına çağırır.
Vasilisa saraya getdi. Şahzadə gözəl Vasilisanı görən kimi heyrətindən donub qaldı.

Şahzadə:

– Səndən ayrılı bilmərəm,– dedi, – mənim arvadım olacaqsan.

Şahzadə, Vasilisanın qar kimi ağappaq əlini əlinə aldı, onu öz yanında oturtdu. Elə həmin gün də toyunu elədi.

Bir azdan Vasilisanın atası səfərdən qayıtdı. Qızının yanında qalıb birlikdə yaşadılar. Vasilisa qarını da öz yanına gətirdi, kuklanı isə həmişə cibində gəzdirirdi. Onlar yeyib-içib yerə keçdilər, siz də yeyin-için dövrə keçin.

